

JAROMÍR ČELAKOVSKÝ JAKO EDITOR STŘEDOVĚKÝCH PRAMENŮ

Ivan Hlaváček

Úvodem je třeba důrazně upozornit na důležitou stať kutnohorského archiváře a absolventa pražského archivního studia Vojtěcha Vaňka, který v rámci svého doktorského studia na tomto pracovišti zpracoval a pak i vydal fundovanou a o bezprostřední archivní studium opřenou studii stejného názvu jako je tato stať.¹ Potřebnou stručností, poněkud jinou akcentací a ovšem i generačním rozdílem je nyní dáno, že se tento příspěvek liší nejen formulačně, ale i akcentováním hodnocení, které je obecnější povahy, zatím co kutnohorský pan archivář položil důraz na aspekty kutnohorské.

Prameny ke starším dějinám obecně, k českým pak zejména, jsou rozptýleny v desítkách, ba stovkách archivů, knihoven a dalších vědeckých zařízení a tak základním předpokladem pro možnost jejich seriózního zkoumání je jejich vydávání. Je-li v současnosti vedle klasických postupů možno s prospěchem používat různých moderních metod, bylo tomu až takřka do sklonku minulého století jinak, neboť jsme byli odkázáni na „papírovou prezentaci“. A protože do počátku 19. století v důsledku uzavřenosti archivů i knihoven, či v lepším případě jen nedostatečnosti jejich pomůcek, byly výsledky takové práce více než chatrné (nehledě na nevypracovanost příslušných metodických postupů), byla ediční práce na poli historiografie jednou z největších výzev pro století 19. Nešlo pochopitelně pouze o český trend, naopak. Byly tu zejména impulzy zahraniční, které u nás nutně působily, ale byl to ze začátku také nedostatek kvalifikovaných osobností (zcela mimo tuto kritiku ovšem stojí Josef Dobrovský), které by se byly mohly takové práce ujmout. Neměli-li jsme posléze nouzi na kvalifikované osobnosti, v jejich čele stál František Palacký (1798–1876), horší to bylo se zajištěním institucionálním, kdy příslušné instituce, pokud vůbec existovaly, nevládly výraznějším materiálním zabezpečením. Nicméně přece jen se o to díky Palackému snažilo České vlastenecké muzeum, příležitostně i Královská česká společnost nauk, k nimž se pak od druhé poloviny století připojilo několik jako vědecké instituce se konstituovavších archivů s osobami, které prošly odborným vzděláním zejména ve Vídni, které ale také nahlédly i za hranice monarchie. A nezanedbatelnou roli sehrály i instituce spolkového charakteru, zejména Historický spolek (od r. 1864) či německý Spolek pro dějiny Němců v Čechách a pochopitelně i vznikající odborné časopisy. Tak se mohlo stát, že 19. století a zejména jeho druhou polovinu s přesahem do počátku století 20. (v podstatě do počátku 1. světové války) lze označit jako zlatou dobu bohemikálních, převážně českých edičních počínů² prakticky na všech polích pramenovědného studia nejen medievistického, i když jeho se to týká především. V následujícím je podán stručný pokus v podobě skromného medailonku o zásluhách v tomto směru, kterých si získal Jaromír Čelakovský. Právní historik, archivář, politik, vysokoškolský profesor, ale právě taky, či spíše zejména, neúnavný vydavatel písemných, zejména středověkých pramenů.

Naše doba si potrpí na statistiky, známkování a různé jiné možnosti analýz, někdy s odpuštěním spíše paralyz, aby se z nich zjistilo to či ono, nebo taky nic. Nejsem, a nechci být, laudator temporis acti, jak by se snad mohlo z předchozí věty usuzovat, nicméně mám za to, že se těmto někdy prokrastinačním postupům a přístupům věnuje více pozornosti než je potřebí, případně dokonce i než je zdrávo, i když se tím, nepochybně lépe, než všichni účastníci této koference, velmi dobře živí hojnost lidí. Ale to jen mimochodem a obracím se k meritu věci Abych si však udobřil horlitele v těchto směrech, dovolím si úvodem také stručné statistické pozorování resp. porovnání. To se týká otázky naznačené už v titulku tohoto sdělení. Otázka tedy zní: kdo získá v pomyslných závodech ve vydávání bohemikálních středověkých a velmi raně novověkých pramenů, zejména diplomatických a ovšem i právnických, zlatou medaili, kdo stříbrnou, bronzovou či „bramborovou“ a posléze kdo se zařadí na další ještě bodovaná místa?

Tři první z nich jsou dána vlastně už předem a čtenáři sami mohou nepochybně snadno uhodnout, či přesněji si osvěžit v paměti znalosti ještě ze studentských dob. Jde totiž o Františka Palackého (1798–1876), Josefa Emlera (1836–1899) a Gustava Friedricha (1871–1943). Nebudu tu zatěžovat vypočítáváním příslušných edic, ani tím, že bych se pustil do rozboru jejich kritičnosti a spolehlivosti. Ostatně jde v případě oněch tří jmenovaných o generace, které na sebe navazují, takže vedle počítání stránek lze tu sledovat i vývoj ediční techniky a příslušné další náležitosti.

Za těmito třemi medailisty, když už jsem použil tuto terminologii, je ovšem tlačenice, kterou lze přirovnat k pelotonu cyklistů, kteří se řítí k cíli a v němž – díky bohu – žádný neupadne a do cíle dojedou všichni. A v této skupině zaujímá významné místo, možná přímo o tu bramborovou medaili si říkající Jaromír Čelakovský, politik, právní historik a univerzitní profesor tohoto oboru, ale především dlouholetý archivář hlavního města Prahy, který zaujímal v českém vědeckém a kulturním životě druhé poloviny 19. století zcela mimořádné místo. To, co zde zajímá, není ovšem kariéra politická, i když vlastně do jisté míry také, neboť třeba si naplno uvědomit, že dílo ediční nebylo jedinou náplní Čelakovského života, ale jen jeho dílčí složkou, i když je třeba konstatovat, že složkou nejtrvalejší. Neboť v podstatě se tu Čelakovskému podařilo mimořádně zdařile zkombinovat erudici odbornou a profesionální zájem. Efekt obou právě zmíněných složek byl ovšem ještě umocněn mimořádnou pílí a houževnatostí.

Čelakovského hlavní dílo ediční, je to pochopitelně jeho vydání privilegií českých královských měst (v dalším jen CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae), přesahuje co do rozsahu s úvodem a rejstříky 3500 stran. Druhou jeho ikonou je edice register českého komorního soudu z let 1472–1526, která zaostává za předchozím jen o necelých 300 stran, neboť jich čítá něco málo přes 3200, rejstříky v to nepočítaje. Je ovšem třeba připomenout, že v obou případech se o přípravu závěrečných partií k tisku postaral již výše zmíněný Gustav Friedrich, stejně jako týž se měl postarat o vydání díla, které Čelakovský připravoval ve zralém věku a v němž šlo o Sněmovní a veřejná akta doby jagellonské z let 1500–1526. K tomu ale již nedošlo,³ stejně tak jako Friedrichem textově připravený třetí svazek CIM byl vydán až péčí Václava Vojtíška s odstupem celého čtvrtstoletí až po II. světové válce, tedy i po smrti Friedrichově. Bohužel ale bez rejstříků, takže tím je užitost pro srovnávací obsahové studium podstatně ztížena. A zmiňovaná (plánovaná) třetí edice, totiž Sněmovní a veřejná akta doby jagellonské z let 1500–1526, zůstala už jen ve fázi sběru materiálu.⁴ A konečně další plánovaná a rovněž novověká edice, totiž vydání nadačních listin k nadá-

ním a fondům, na jejichž správu či udělování měla pražská obec právo, zůstala zřejmě jen zcela ve fázi zbožných přání.⁵ Ale ještě o jednom úkolu, který byl v podstatě dán „shora“, bylo v archivu už za ředitelování Emlerova a potom Čelakovského příležitostně pracováno. Žel tato práce, vlastně nejdůležitější ze všech, které kolem archivu a přímo v něm vznikaly či se alespoň připravovaly, je dodnes nesplněný sen naší medievistiky. Jde totiž o listář a listinář pražských měst ve středověku.⁶ Maně se vtírá myšlenka, proč se k některému z těchto plánů neodhodlal Václav Vojtíšek sám, když měl k některým z nich velmi blízko.⁷

Zatím co Spolek pro dějiny Němců v Čechách vykázal během několika málo desetiletí připravit, doslova na koleně, několik svazků městských listinářů dobré technické úrovně (tak zejména Most, Žatec, Ústí n. L., Český Krumlov), česká medievistika se v této oblasti prezentovala vlastně jen listinářem města Plzně Josefa Strnada a Listinami a zápisky bělskými Josefa Kalouska, nepočítám-li některé lokální drobnosti. Materiál takto sbíraný pro pražský městský listinář sice narůstal, aniž by ale došel realizace, a nakonec tomu učinila konec katastrofa staroměstské radnice v r. 1945. Po válce se muselo začít znovu, to je ale již jiná kapitola. Ovšem ještě jedno upozornění patří do naší souvislosti. Čelakovský obecně intenzivně pečoval o plošné sbírání a opisování diplomatického materiálu, zejména listinného v nejrůznějších archivech našich i cizích, k čemuž posléze mohl použít i autoritu starosty Historického spolku. Dodnes je jeho ruka v tzv. „Palackého diplomatáři“ dobře patrná. Jde totiž o písmo, které je mimořádně charakteristické, současně ovšem špatně čitelné a doslova minimální, musí velikosti, což je v naprostém rozporu se zdánlivě překvapující skutečností, že Čelakovský byl vlastně po celou dobu svého vědeckého života odkázán na jedno oko!

Z hlediska heuristického jsou obě realizované práce, CIM a registra komorního soudu doslova diametrálního charakteru. Zatím co první z nich je dílem, které spočívá na pramelech doslova mnoha desítek archivů (už v žádosti o přijetí do služeb pražské obce Čelakovský jako pětadvacetiletý [!] uvádí jmenovitě 26 archivů českých i moravských, v nichž pracoval (jen ilustrativně budiž uvedeno, že o dva roky dříve, tedy jako třiadvacetiletý, byl jmenován Kutnohorskými za srovnání archivu do počátku 17. století a za vytvoření více než 10 000 registů (!) kutnohorským městským archivářem⁸), u práce druhé jde o zvládnutí sice také obsahově různorodého, ale funkčně jednoduššího materiálu, který byl uložen v podstatě v registratuře jediného příslušného úřadu. Těch rozdílů už na první pohled je ovšem více a patří mezi ně také časový rozsah. V případě prvním jde o rozpětí, které přesahuje čtvrt, u Prahy dokonce půl tisíciletí, v druhém pak jde o období překračující jen něco málo než 50 let. Ale vraťme se ke CIM.

Myšlenka začít vydávat Sbíрку pramenů práva městského v Čechách, zrála zřejmě v Čelakovském, již když se ucházel o místo v Archivu hlavního města Prahy, kde potom také získal trvalý domicil. Ale ten, kdo čte po patnácti letech od Čelakovského vstupu do archivu v úvodu 1. svazku jeho Sbířky, nástin tohoto programu, neubrání se úžasu. Ano doslova úžasu nad komplexností celého podniku, jenž by nás byl postavil doslova do čela bádání o městech a o jejich právním životě v celé Evropě. Ale stalo se, co se stalo, že totiž z celého projektu zůstalo torzo. Sice více než impozantní, ale přece jen torzo. Je ovšem třeba si uvědomit, že to byl program ne pro jedince, ale pro vědecký ústav a současně i tak na několik desetiletí. Čelakovský ovšem k němu, přes nepřízeň doby, postavil pevný základ. Že se na něj až do nedávna nenavazovalo je jiná otázka. A i to dnešní navazová-

ní je většinou relativně úzce cílená aktivita jedinců (zejména Miroslav Flodr, Vladimír Spáčil).

Ale je nutno stručně shrnout Čelakovského představy, které do díla vkládal. Především platí, že nemělo jít, jak by mohlo z dochovaného torza usuzovat, do něhož patří i tři rozsáhlé svazky privilegií pro města poddanská do r. 1526 Antonína Haase, o edici pouze medievalistickou. Naopak mělo jít o dílo, které mělo zasahovat hluboko do novověku a to až do té doby, kdy centrální moc zatlačovala až nakonec potlačila svébytnost městského práva jako takového. Šlo celkem o 14 oddělení, z nichž první čtyři se měla týkat pramenů externích, tj. právě privilegií pro různé typy měst. Ty jediné byly realizovány a to tak, že pro Prahu se stal hranicí rok 1850, zatím co u všech ostatních měst a to jak královských, tak poddanských v širokém slova smyslu, se končí rokem 1526.⁹

Je ovšem třeba říci, že toto dílo nebylo jen velkým činem heuristickým, ale také manažérským, protože bylo třeba bojovat s nedostatkem prostředků. Výjimkou tu byla Praha, která vydání svého materiálu finančně zaštitila. U královských měst venkovských tomu bylo často až tristně. Když v onom druhém svazku čteme, jak se editor obracel k jednotlivým radnicím, nemáme dobrý dojem. Většina měst, pokud vůbec, se spokojila víceméně jen symbolickou částkou (tak Josefou např. dal k dispozici částku 40 zl.). Že mezi městy, která padala v úvahu a kterým platila velká pozornost, protože měla znamenité bohatství panovnických privilegií, nepřichází ani jedno tehdy německé nepřekvapuje, i když jim byla věnována stejná, ne-li větší péče než městům českým. A snad lze jako perličku uvést, jak si Čelakovský do svých poznámek v r. 1886, když pracoval v Českých Budějovicích, poznamenal, že jej tamní purkmistr Johann Stegmann vyzval, aby mu „dal promemoria k radě budějovické, by Codex mohl též vycházeti německy nákladem německých českých měst“.¹⁰ Že k tomu nedošlo lze si snadno domyslet a stejně tak si lze i na základě toho udělat dosti zřetelnou představu o oficiálním vyhraněném negativistickém stanovisku německé samosprávy, i když třeba říci, že v poznámkovém aparátu Čelakovského edice se na řadě míst setkáváme s editorovým díkem za podporu u místních německých správců příslušných archivů. Tu je záhodno upozornit zejména na vstřícnost chebských archivářů, jež byla významná zejména právě vzhledem k množství materiálu, který opatrovali a také v důsledku jejich intenzivní vědecké činnosti v tomto směru.¹¹

Zdržovat se déle u neuskutečněné koncepce celého CIM nemá pro hodnocení Čelakovského konkrétní práce význam,¹² zato je potřebí, aby se řeklo pár slov o vlastním provedení příslušné práce. Třeba se zaměřit na dvě její základní složky, totiž na doslova perfektní heuristiku a na následné vlastní zpracování. Nepřekvapuje proto, že za více než sto let, která uplynula od vydání druhého svazku, nedošlo vlastně k žádnému závažnějšímu materiálovému obohacení. Uvědomme si v této souvislosti i délku Čelakovského příprav a intenzivní heuristiku v konkrétních archivech.¹³ To se ovšem týká nejen vlastních archivů městských, ale i některých archivů centrálních, jakož i řady knihoven, zejména když šlo o důležitý a velmi rozptýlený materiál opisový. Ale Čelakovský se neomezil jen na vlastní privilegia příslušných dat, ale svědomitě probíral i mladší, ba dokonce mladé konfirmace, v nichž je řada listin starších doslova skryta. A činí tak i tehdy, kdy je (či tehdy byl) k dispozici originální materiál, což má význam pro ohlas a působení příslušných privilegií v návazných dobách. A čeho je třeba si zvláště všimnout je, že v úvodu přichází nejen seznam (nyní mám na mysli zejména svazek druhý) dle jednotlivých měst, který dává přehled jak o způsobu uchování, tak o četnosti komunikace, ale také dosud ojedinělý soupis

městských kopií či knih privilegií, které patřily ke klíčovým typům pramenů. Bohužel je ale příliš stručný, takže není z něho zdaleka vždy jasné, ba Čelakovský se toho ani nedotkl, za jakých okolností či z jakého popudu byl ten či onen kodex založen a někdy je nejasné i jeho přesnější stáří. Ale není to výtka, nýbrž jen připomínka dnešnímu bádání, které se začíná touto materií právě z diplomatického aspektu soustavněji zabývat.¹⁴

Z hlediska diplomatického jde tu o materiál natolik rozmanitý, že až na výjimky nebylo lze či nebylo nutno uchylovat se k diplomatické kritice.¹⁵ Zato tím spíše ke kritice historické, kde Čelakovský uložil mnoho znalostí a zejména také zpřístupnil množství dalšího podpůrného materiálu ve formě listin a listů, které tu či onu listinu zasazují do bezprostředních souvislostí. Uživatel by ovšem uvítal, kdyby příslušné podpůrné listy a listiny jiných vydavatelů, ale často i vydavatelů samotných, byly seznámenány v samostatné chronologické řadě. Nejde totiž o jednotliviny, ale o mnoho desítek, ne-li stovek písemností, které tak jaksí zapadají, i když by mohly sloužit i v jiných souvislostech. Jde tu o jejich použití ve dvou základních formách, totiž jednak vydáním více méně *in extenso*, registrem nebo jindy jen interpretací obsahovou. Značná heterogenost látky ovšem způsobila, že diplomatických pozorování tu mnoho nepřichází, či jsou skryta v často bystrozraké interpretaci historické, resp. právníké.

Pokud jde o sfragistiku, je problematika pečetí panovnických jednoduchá, protože jde o materiál dnes – a do značné míry už i tehdy – dobře známý. Jinak je tomu ale, pokud jde o pečetí jiných vydavatelů, kdy se to netýká jen písemností městských v aparátu (ty byly později ošetřeny zejména Václavem Vojtíškem¹⁶), ale leckdy tu jde i o listiny v základní řadě, ať to jsou listiny podkomořské, arcibiskupů, či konečně některých šlechticů, výjimečně i jiných subjektů. K jejich popisu se tu přistupuje různě diferencovaně, zřejmě podle okolností, neboť žádný návod nebyl podán.

Důležité tu jsou i dále vedoucí odkazy na regionální až lokální literaturu, dnes tím vítanější, že jde o publikace často se nalézající už mimo horizont současné literatury, a tudíž těžko dostupné. A to tím spíše, že původní knihovna pražského městského archivu, která byla takto orientována, zanikla ve víru pražské květnové revoluce v r. 1945.

A ještě jedno specifikum Čelakovského prvních dvou svazků CIM je třeba uvést. Je to rejstřík. Zdánlivě – a možná i ve skutečnosti – je to trochu „chaos“, ale mimořádně vstřícný, zejména různými věcnými hesly, kdy se tam najdou odkazy, které by uživatel ani nečekal. Však také obnáší v svazku pražském přes 70 stran, ve svazku druhém čítá dokonce více než 110 stran. Takže se skoro doporučuje, aby si jej uživatel přečetl či aspoň občas pročetl samostatně – a možná by tam našel přímo typ na tu nebo onu miscelu. Jen někdy vadí, že si editor nedal víc práce s určováním jednotlivých lokalit. Zdánlivě jde o nesourodé seznámenávání jmen místních, osobních a zejména hesel rejstříku věcného, ale při soustavnějším dohledávání lze nalézt více, než by se očekávalo. Neboť tu nejde jen o pojmy ve vlastním pramenném materiálu, ale zejména také o hesla více či méně historiografická, vycházející z Čelakovského komentáře. Že někde třeba u lokalit postrádáme bližší určení místní, není možno autorovi vyčítat.

K Čelakovského edici městských privilegií tak lze bez nadsázky říci, že bez ní – a týká se to jak svazku třetího, jehož vydání se nedočkal ani Čelakovského pokračovatel Gustav Friedrich, tak i čtvrtého svazku prací Antonína Haase – si nelze představit žádnou vážnější práci nejen v oblasti městských dějin, ale vlastně ani v jiných oblastech historického vývoje českého státu ve středověku.

O druhé edici lze se zmínit již poněkud stručněji. Archiv český byl klíčovou edicí pro české dějiny. Směr tu udalo úvodních šest svazků Františka Palackého, na nějž se pokud šlo o strukturu a výběr materiálu dlouho úzce navazovalo.¹⁷ Zřetelně to ukázala právě edice Čelakovského, který tak bezprostředně učinil v 7. svazku. Palacký totiž při přípravě svých výpisů z register komorního soudu,¹⁸ máje před sebou doslova hory pramenů dosud zcela nevydaných, vybíral jen věci důležitější, a proto se Čelakovský musil vrátit k tomuto úvodnímu svazku register a vynechávky doplnit. Teprve v dalších svazcích z pokročilejších let postupoval už soustavně tak, jak to jednotlivé folianty vyžadovaly. Rok 1471 je totiž počátkem soustavně (tedy rozuměj soustavněji) dochovaného materiálu této tehdy druhé co do významu soudní instituce Království českého. Je to také mementem pro historika českého pozdního středověku, neboť podle zprávy dochované Beckovským,¹⁹ podařilo se při požáru Pražského hradu v r. 1541 vedle desk dvorských vynést právě jen řadu svazků knih soudu komorního, v nichž ještě ve století 17. došlo k dalším ztrátám. Doloženo to je bezpečně nejméně o třech svazcích komorních register. Proč nebyly či nemohly být evakuovány desky zemské, svým významem tato registra výrazně překračující, je otázka, jejíž zodpovězení se vymyká našim možnostem.²⁰ Je ale třeba si naše pramenné limity stále uvědomovat. Nemůžeme-li tedy postoupit u komorního soudu hlouběji do doby Jiříka Poděbradského či dokonce do dob jeho počátků za Václava IV., je třeba si to alespoň uvědomovat.

Má-li se charakterizovat způsob vlastního vydání, stačí říci, že jde o hladký text, kterému bohužel předchází jen pětistránková předmluva bez bližšího diplomatického a paleografického rozboru, což ovšem v oné době bylo běžné a účelům historickým zcela vyhovovalo. Sám se k tomu autorsky obrátil ve své poměrně rozsáhlé stati později.²¹ K tématu se pak vrací až současná právní a správní historie.²²

Zapomenout posléze nelze ani alespoň na dva další tituly, které do této exkluzivní společnosti patří. Jsou to přílohy v Čelakovského spisu O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kanceláří.²³ O vlastním zpracování se tu nebudu příliš šířit, protože to se vymyká mému zadání. Snad jen je třeba říci, že přes odstup času si zejména partie o novějším vývoji jak českém, tak rakouském stále zasluhují pozornost, zatím co ty starší jsou samozřejmě na radě míst antikvovány; což se týká i počátků českého vývoje. Nicméně nelze nezmínit do značné míry žabomyší anonymní referát v MVGDB, jež citovat může tento možná příliš suchopárný příspěvek trochu osvěžit: *Die Tschechen sich längst an Kolatschen gütlich thaten, während sich die Deutschen noch mit der Eichelkost begnügen mußten*.²⁴ Nicméně je třeba příslušnému referentovi přiznat, že to, co nás zde především zajímá, totiž víc než čtyřicetistránkové pramenné přílohy, přinášející edici výpisů z registraturních knih o statcích manských z doby krále Vladislava II. byly i oním NN shledány jako *werthvoll* a kniha jako celek přinášející údajně *nicht viel Neues*, byla shledána jako *verdienstlich*.²⁵ Čelakovský tu přestal na pouhém hladkém otisku pramene. A byl to až August Sedláček, který se svou neporovnatelnou kartotékou vdechl těmto jinak velice kusým a různě komoleným „registům“ alespoň trochu života.²⁶

Není potřebí, aniž je to možné, vypočítávat Čelakovského drobnější edice, doprovázející jeho právně historické rozpravy, zabývající se zejména městskou právní problematikou, často bezprostředně právními knihami a příbuzným materiálem. O jeho suverénní znalosti pramenné látky, která mu byla podkladem pro tyto práce ani není třeba se zmiňovat, neboť se rozumí samosebou. Tu musí postačit upozornit na medailonek o jeho osobě v Biografickém slovníku archivářů českých zemí, na který bylo upozorněno už úvodem této stati.

A na sám konec tohoto stručného přehledu, snad oživujícího často už zasuté znalosti ze školních škamen, je třeba ještě upozornit na Čelakovského významný soupis městských knih pražských do roku 1526, který měl svou historii v tom smyslu, že sice byl vytištěn a v separátech k dispozici již v r. 1907, ale ve Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy²⁷ vyšel až dlouho po jeho smrti. Jeho důležitost vzrostla po květnu roku 1945, kdy došlo ke katastrofě pražského městského archivu, kdy zanikla celá řada středověkých městských knih a jejich obsah je tak zprostředkováván – vedle několika málo ukázek ve světlotiskové edici Václava Vojtíška²⁸ – aspoň do jisté míry.

Co říci závěrem? Snad pouze tolik, že jen toto dílo přesahuje výrazně aktivity i významného vědeckého pracovníka. Uvědomíme-li si ale znovu, že Čelakovský byl dlouhodobě aktivním politikem a profesorem na pražské české univerzitě, s níž byla spojena jeho další badatelská aktivita právně historická, jak je o tom v dalších příspěvcích řeč a ovšem i archivářem, nemůžeme než se s mimořádným uznáním sklonit před jeho mravenčí plíl a pracovním zápallem.

Poznámky

- ¹ Základní biografické stati jsou Václava VOJTÍŠKA nekrolog Jaromír Čelakovský (*21. března 1846 – †16. října 1914) ve *Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy I/2*. Praha, 1920, s. 391–431 a Luboše VELKA v jeho příkladné edici *Jaromír Čelakovský, Moje zápisky 1871–1914*. Praha, 2004, s. 17–40, kde soupis i dalších prací, jež lze doplnit z Biografického slovníku archivářů českých zemí, vydaly Jana PRAŽÁKOVÁ a Jaroslava HOFFMANNOVÁ, Praha, 2000, s. 126, HOLEC, František: *Archiv hlavního města Prahy. Kapitoly z dějin 1851–2001*. Praha, 2006, s. 50–63 a zejména pak VANĚK, Vojtěch: Jaromír Čelakovský jako editor. Plány a realita v editorském díle Jaromíra Čelakovského a otázka vzniku diplomatáře Kutné Hory. *Paginae historiae*, 15, 2007, s. 231–263.
- ² Přes různé díle historiografické počiny na tomto poli, zejména lze upozornit na přehlednou práci KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscevtví od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha, 2009³, na detailní zhodnocení tohoto úsilí stále ještě čekáme. Mohu snad uvést i svou stat' Přehledné dějiny pomocných věd historických v českých zemích se zvláštním zřetelem ke stolici oboru na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy z r. 1988, přetisk v souboru mých statí *O mých předchůdcích a současnících*. Praha, 2011s. 9–92.
- ³ Ač Vojtíšek mluví v r. 1920, že dílo vyjde, jak jinak než v Archivu českém, péčí Gustava Friedricha, nestalo se tak a tak tato idea zapadla.
- ⁴ Tu lze snad upozornit na aktivity mladého Zdeňka Nejedlého v této záležitosti, jak to ilustruje řada jeho dopisů z badatelských cest zejména právě za tímto účelem. Srov. HANZAL, Josef – SVADBOVÁ, Blanka (ed.): *Korespondence Zdeňka Nejedlého s českými historiky. Jaroslav Goll, Josef Kalousek, Čeněk Zíbrt, Jaromír Čelakovský, Zikmund Winter*. Praha, 1978, s. 131nn.
- ⁵ Srov. VOJTÍŠEK, *Jaromír Čelakovský*, s. 409. Vojtíšek sám tu připravil toliko pietní vydání Čelakovského spisu o klášteře sedleckém a jeho statcích v době předhusitské v r. 1915.
- ⁶ VOJTÍŠEK, *Jaromír Čelakovský*, s. 405.
- ⁷ Mám tu na mysli jeho více než stostránkovou knihu *Nadání Petra Fuchsa z Vramholce*. Praha, 1923.
- ⁸ Srov. VANĚK, *Jaromír Čelakovský* (jako výše pozn. 1 s. 249nn.), který probral celou otázku velmi kvalifikovaně, takže lze na ni s více než dobrým svědomím odkázat.
- ⁹ Materiál ovšem byl sbírán i pro období následující, takže A. Haas mohl v několika regionálních sbornících podat alespoň regesta privilegií pro města některých oblastí Čech i pro dobu návaznou.
- ¹⁰ ČELAKOVSKÝ, *Moje zápisky*, s. 74.
- ¹¹ Lze upozornit alespoň na zlomek korespondence, kterou měl s chebským archivářem H. Gradlem a kterou jsem vydal v článku Čeští archiváři a chebský městský archiv na konci 19. století. Z korespondence V. J. Nováčka a J. Čelakovského s H. Gradlem, přetisk původního textu z r. 1983 ve sborníku mých statí *O mých předchůdcích a současnících*. Praha, 2011, s. 229–255. Opět se tu ukazuje důležitost osobních korespondencí vědeckých pracovníků, zejména pak pro poznání osobních kontaktů mezi českými a českoněmeckými osobami, jež naznačují přece jen poněkud odlišný vztah, než tomu bylo v institucionální rovině.
- ¹² Stačí tu odkázat na s. V v úvodu prvního svazku.
- ¹³ Zapomenout nelze ani na rozšířenou tehdy instituci kopistů, kteří vykonali mnoho předběžné práce a na něž se často zapomíná.

- ¹⁴ Zde bych chtěl upozornit na některé práce Tomáše Veličky.
- ¹⁵ Jak byla koncipována jeho práce o privilegiích měst českých, na kterou upozorňuje VOJTÍŠEK, Jaromír Čelakovský, s. 395, je možno se pouze dohadovat.
- ¹⁶ VOJTÍŠEK, Václav: *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. Praha, 1928, návazně pak mj. ČÁREK, Jiří: *Městské znaky v českých zemích*. Praha, 1985 a řada edic regionálních.
- ¹⁷ Srov. KRISTEN, Zdeněk: *Za odkazem Františka Palackého*. Praha, 1948 (reprint Olomouc, 1998).
- ¹⁸ Ve 4. svazku na s. 263–328.
- ¹⁹ Viz Čelakovského konstatování v AČ 7, s. 446.
- ²⁰ Srov. k tomu zejména KLECANDA, Václav: Obnovení desk zemských po požáru roku 1541. *Zprávy Zemského archivu českého*, 5, 1918, s. 192nn.
- ²¹ Viz ČELAKOVSKÝ, Jaroslav: Suoud komorní za krále Vladislava II. *Právník*, 34, 1895, s. 1–12, 37–49, 109–119, 153–165 a 197–208.
- ²² Viz KREUZ, Petr: *Postavení a působnost komorního soudu v soustavě českého zemského soudnictví doby předbělohorské v letech 1526–1547*. Praha, 2000, který ovšem má ve své knize kapitolu o době jagellonské a upozorňuje i na další literaturu, zejména pak na stať Michala DRAGONA a Petra MAŤI: Komorní soud za Vladislava Jagellonského, in: *Sborník archivních prací*, 47, 1999, s. 255–292.
- ²³ V *Rozpravách Královské české společnosti nauk VII-3*. Praha, 1890 a též samostatně.
- ²⁴ MVGDB 29, 1891, s. 21 literární přílohy.
- ²⁵ Tamže, s. 23.
- ²⁶ Jde o jeho nedocenitelné *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*. Praha, 1914.
- ²⁷ I-1, Jde o více než stostránkový soupis ryze popisného charakteru, cenný ovšem dnes zejména pro ty svazky městských knih, které podlely zkáze v květnu roku 1945 jak bylo naznačeno výše.
- ²⁸ *Vývoj městských knih v Československé republice ve světlotiskových ukázkách I. Města pražská 1–3*. Praha 1928–1931.

Jaromír Čelakovský als Editor mittelalterlicher Quellen

Ivan Hlaváček

Zusammenfassung

Jaromír Čelakovský war in der zweiten Hälfte des 19. a am Anfang des 20. Jh. eine der profiliertesten Gestalten sowohl der tschechischen als auch der gesamtböhmischen Geschichtsschreibung. Hier interessiert seine editorische Tätigkeit, die nicht nur rein wissenschaftlich, sondern auch politisch-historisch von unbestrittener Bedeutung war. Vornehmlich betraf das seine bis heutzutage grundlegende Edition der Privilegien der böhmischen königlichen Städte bis zum J. 1526, obwohl der dritte Band durch die Ungunst der Zeit betroffen wurde und erst nach mehr als sechs Lustren nach Čelakovskýs Tod erscheinen konnte. Aber auch andere seine Editionen waren von Bedeutung, so besonders die Edition der Register des Kammergerichtes, in der Zeit um 1500, der wichtigsten staatlichen gerichtlichen Einrichtung. Aber auch andere seine, diesmal kleineren Editionen verdienen erwähnt zu sein, denn auch sie dienen gut der historischen Forschung. Über die Größe und Breite dieser Čelakovskýs Arbeit weist schon die Tatsache aus, dass sie auch am Umfang mehrere Tausend Seiten umfasst und so ihren Autor zu den wohl fünf produktivsten Editoren der bohemikalen Mediävistik zu zählen erlaubt.